

*С. В. Позняк,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємств,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

*S. V. Pozniak,
Ph.D in economic sciences, Associate Professor,
Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv*

PROVIDING COMPETITIVE ADVANTAGE OF DOMESTIC ENTERPRISES TO INTERNATIONAL MARKETS

В статті проаналізовано сутність міжнародної конкурентоспроможності українських підприємств. Представлено рейтинг України за індексом глобальної конкурентоспроможності та динаміку змін її позицій. Проведений аналіз основних складових індексу глобальної конкурентоспроможності.

In the article the essence of international competitiveness of Ukrainian enterprises. Presented by Ukraine's rating on the index of global competitiveness and the dynamics change its position. The analysis of the main components of the index of global competitiveness.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги підприємства, індекс глобальної конкурентоспроможності.

Keywords: international competitiveness, competitive advantages of the company, index of global competitiveness.

Постановка проблеми. Наявність у підприємства конкурентних переваг є однією з найважливіших умов отримання надприбутку, його стійкої позиції на ринку та подальшого розвитку в сучасному середовищі. Підприємства зі стійкими конкурентними перевагами мають більше шансів на успіх у порівнянні з іншими гравцями ринку. Українські підприємства на сьогодні є майже неконкурентоспроможними на світовому ринку, хоча Україна має значні ресурси, але може конкурувати лише завдяки дешевій робочій силі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємств і проблеми формування конкурентних переваг були досліджені такими зарубіжними вченими як: І. Ансофф, Г. Ассель, К. Боумен, Р. Грант, М. Портер, Р. Фатхутдінов, А. Юданов. Але зарубіжний досвід не може залишатися незмінним для українських підприємств, оскільки для нашої держави характерні нестабільність економічного розвитку, відсутність досвіду ефективного формування та вдосконалення конкурентних переваг. Це підкреслюють у своїх працях вітчизняні вчені: О. Азарян, Л. Балабанова, З. Герасимчук, Ю. Іванов, Л. Шевченко.

Постановка завдання. Дослідження теоретичних і прикладних проблем забезпечення конкурентних переваг підприємства, розробка рекомендацій по удосконаленню формування конкурентних переваг в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне функціонування підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках, а також перспектива їх подальшого розвитку залежать від багатьох чинників. Одним із яких є конкурентні переваги. Конкурентні переваги підприємства, з точки зору його виходу, закріплення та перспективного розвитку на міжнародних ринках зумовлюється, насамперед, конкурентоспроможністю. Так, М. Портер вважає, що конкурентоспроможність підприємства – це порівняльна перевага по відношенню до інших фірм, здатність суб'єкта ринкових відносин бути на ринку на одному рівні з наявними там аналогічними конкуруючими суб'єктами [2]. Міжнародна конкурентоспроможність підприємства є об'єктом управління та передбачає вирішення широкого спектра питань – від техніко-економічних до соціальних, від досить відомих до нових, які потребують дослідження.

Підтримка високої міжнародної конкурентоспроможності українських підприємств означає, що всі ресурси підприємства використовуються настільки продуктивно, що воно стає більш прибутковим, ніж його міжнародні конкуренти. Це одночасно передбачає, що підприємство займає стабільне місце на міжнародному

ринку товарів і послуг, а його продукція користується постійним попитом у іноземних споживачів. Але такий стан не є незмінним. І тому рано чи пізно приходить стан занепаду діяльності. І щоб цього не допустити керівництву українських підприємств необхідно приділяти більше уваги політиці господарювання, своєчасно відслідковувати зміни на міжнародних ринках, проводити відповідні перетворення у системі виробництва та реалізації товарів. Визначальним чинником міжнародної конкурентоспроможності національних підприємств є наявність умов для формування їх стійких конкурентних переваг у рейтингу світової конкурентоспроможності компаній.

Відповідно до нещодавно опублікованого дослідження Всесвітнього економічного форуму, Україна за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 посіла 79-е місце серед 140 країн світу, втративши за рік три позиції (у попередньому рейтингу займала 76-у позицію) (Рис. 1).

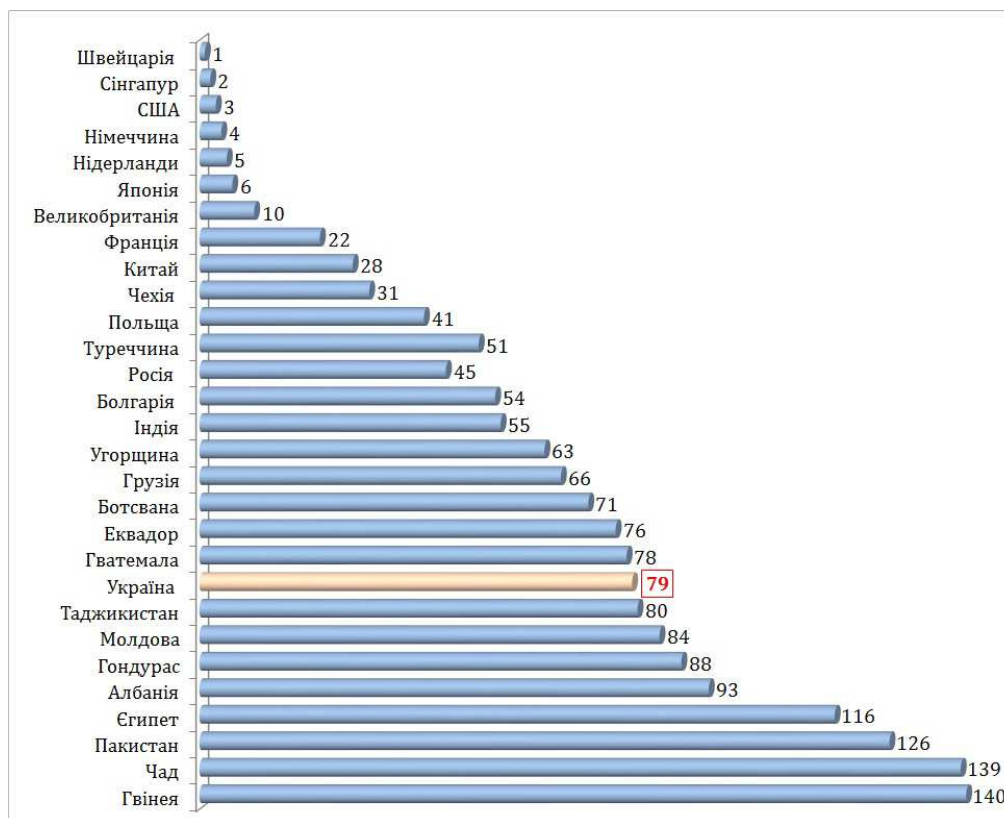

Рис. 1. Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) [1]

Вже багато років поспіль рейтинг очолюють Швейцарія та Сінгапур. У цьогорічному дослідженні до десятки найконкурентоспроможніших також увійшли США, Німеччина, Нідерланди, Японія, Гонконг, Фінляндія, Швеція, та Великобританія.

Таблиця 1.

Динаміка змін позицій України в рейтингу за Індексом глобальної конкурентоспроможності

Роки	2010-2011 (з 139 країн)	2011-2012 (з 142 країн)	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)
Позиція в рейтингу	89	82	73	84	76	79

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, які становлять 3 основні групи субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення».

Таблиця 2.

Індекс глобальної конкурентоспроможності України у2015-2016 рр.[1]

Індекс глобальної конкурентоспроможності (позиції України за основними складовими)		2014-2015 (серед 144 країн)	2015-2016 (серед 140 країн)
		76	79↓
Основні вимоги		87	101↓
ІНСТИТУЦІЇ		130	1130
Державні установи	-право власності	131	1130
	-етика і корупція	135	1131
	-зловживання впливом	120	1107
	-марнотратство державних витрат	131	1125
	-безпека	138	1134
	-безпека	124	132↓
	Приватні установи	120	1110
Приватні установи	-корпоративна етика	98	176
	-підзвітність	127	130↓
ІНФРАСТРУКТУРА		68	69↓
Транспорта інфраструктура	-якість усієї інфраструктури	88	91↓
	-якість доріг	75	82↓
	-якість залізничної інфраструктури	139	1132
	-якість портової інфраструктури	25	28↓
	-якість інфраструктури повітряного транспорту	107	108↓
	-якість інфраструктури повітряного транспорту	99	197
	Електрика і телефонна інфраструктура	51	54↓
Електрика і телефонна інфраструктура	-якість постачання електроенергії	69	75↓
	-кількість абонентів мобільного зв'язку / 100 жителів	33	132
	-кількість абонентів фіксованого зв'язку / 100 жителів	45	144
МАКРОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ		105	134↓
Валові національні заощадження, % від ВВП	-якість усієї інфраструктури	134	1124
	Інфляція, зміна за рік у %	75	134↓
	Державний борг, % від ВВП	66	110↓
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ТА ПОЧАТКОВА ОСВІТА		43	45↓
Охорона здоров'я	-рівень захворюваності на туберкульоз / на 100 000 жителів	82	82
	-поширеність ВІЛ, % дорослого населення	90	188
	-вплив ВІЛ / СНІДу на роботу	106	1104
	-дитяча смертність / 1000 новонароджених	86	184
	-очікувана тривалість життя	54	153
	-очікувана тривалість життя	88	187
	Початкова освіта	32	34↓
Початкова освіта	-якість початкової освіти	40	45↓
	-зарахування до початкової освіти	31	33↓
Підсилювачі продуктивності		67	165
ВИЩА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА		40	134
Частка освіти	-зарахування до закладів середньої освіти	14	14
	-зарахування до закладів вищої освіти	41	139
	-зарахування до закладів вищої освіти	13	14↓
	Якість освіти	65	146
	-якість освітньої системи	72	154
	-якість математичної та природничої освіти	30	38↓
	-якість шкіл менеджменту	88	187
Навчання за місцем роботи	-доступ до Інтернету в школах	67	144
	-доступність спеціалізованих науково-дослідних і навчальних закладів	88	174
	-ступінь підготовки персоналу	84	178
	-ступінь підготовки персоналу	92	174

ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКУ ТОВАРІВ		112	↑106
	Конкуренція	125	↑122
	Якість умов попиту	70	↑68
ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ		80	↑56
	Гнучкість	89	↑66
	-гнучкість визначення заробітної плати	77	↑71
	-вплив оподаткування на стимули до роботи	135	↑121
	Використання талантів	70	↑58
	-здатність країни утримувати таланти	132	↑114
	-здатність країни залучати таланти	130	↑97
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ		107	121↓
	Ефективність	109	113↓
	-наявність фінансових послуг	102	↑101
	-доступність фінансових послуг	123	123
	-фінансування через місцевий ринок капіталу	108	118↓
	-простота доступу до кредитів	87	87
	-наявність венчурного капіталу	97	102↓
	Надійність і довіра	100	120↓
	-міцність банків	138	140↓
	-регулювання фондових бірж	127	135↓
ТЕХНОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ		85	86↓
	Технологічні запозичення	114	↑103
	-наявність новітніх технологій	113	↑96
	-освоєння технологій на рівні фірм	100	100
	-прямі зовнішні інвестиції та передача технологій	127	↑117
	Використання інформ.-телеком. технологій	69	80↓
	-інтернет користувачі, % населення	82	↑80
	-абоненти фіксованого широкосмугового Інтернету / на 100 жителів	68	72↓
	-пропускна здатність Інтернету, кб / с / на 1 користувача	50	64↓
	-активні абоненти мобільного широкосмугового зв'язку / на 100 жителів	107	121↓
РОЗМІР РИНКУ		38	45↓
	Розмір внутрішнього ринку	37	46↓
	Розмір іноземного ринку	38	39↓
Інновації та фактори вдосконалення		92	↑72
ВІДПОВІДНІСТЬ БІЗНЕСУ СУЧАСНИМ ВИМОГАМ		99	↑91
	Чисельність місцевих постачальників	80	↑61
	Якість місцевого постачальника	83	↑80
	Ширина лацюга створення вартості	79	↑70
	Управління міжнародним розповсюдженням	82	86↓
	Модернізація виробничого процесу	95	↑68
	Межі маркетингу	79	81↓
ІННОВАЦІЇ		81	↑54
	Здатність до інновацій	82	↑52
	Якість науково-дослідних інститутів	67	↑43
	Витрати компаній на дослідження і розробки	66	↑54
	Співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробці	74	74
	Державні закупівлі високотехнологічної продукції	123	↑98
	Наявність вчених та інженерів	48	↑29

Проаналізувавши основні показники Індексу можна зробити наступні висновки:

1. Найбільше позицій Україна втратила за складовими макроекономічного середовища (мінус 29 позицій, 134 місце із 140 країн) та рівнем розвитку фінансового ринку (мінус 14 позицій, 121 місце). Трохи погіршилися оцінки складової «охорона здоров'я та початкова освіта» (мінус 2 позиції). Показник макроекономічного середовища погіршився, перш за все, через інфляцію. Україна втратила 59 місць у рейтингу за цим показником і опинилась на 134-му місці серед 140 країн у рейтингу. Суттєве зростання інфляції зумовлено низкою об'єктивних факторів та дій, які є необхідними на шляху реформ.

2. Україна втратила 44 позиції за показником державного боргу і у 2015 посіла 110 місце серед 140 країн, оскільки відбувалось зростання обсягу державного боргу. Також відбулось погіршення оцінки сальдо державного бюджету (мінус 5 місць, 104 місце) та кредитного рейтингу країни (мінус 13 місць, 118-е).

3. Показник рівня розвитку фінансового ринку погіршився через погіршення оцінок бізнесом можливості отримання фінансування на внутрішньому фондовому ринку (мінус 10 позицій, 118 місце) та регулювання фондового ринку (мінус 8 позицій, 135-е місце), а також зниження індексу захисту юридичних прав (мінус 6 позицій, 17 місце). Погіршення оцінок бізнесом можливості отримання фінансування на внутрішньому фондовому ринку зумовлене як погіршенням економічної ситуації так і зменшенням частки інвесторів, які згодні вийти з найбільш активного активу – коштів й увійти в інструменти капіталу або боргові цінні папери. Опосередковано ці причини призвели й до падіння індексу регулювання фондового ринку. Падіння індексу захисту юридичних прав зумовлене погіршенням захисту прав кредиторів, зокрема забезпечених кредиторів. Саме тому вирішення цього питання стало умовою Меморандуму з МВФ від 21 липня 2015р.

4. Традиційно Україна відстає у рейтингу за складовими якості інституцій (у 2015 році як і у 2014 Україна знаходиться на 130-му місці) та ефективності ринку товарів і послуг (106-е місце). За складовою інституцій найгіршими є оцінки бізнесом марнотратства у бюджетних витратах (134-е місце), захисту інтересів міноритарних акціонерів (134-е) та надійності роботи правоохоронних органів (133-е). Впали оцінки втрат бізнесу від загрози тероризму (мінус 16 місць, 133-е) через об'єктивні причини конфлікту за сході країни.

5. У той же час, Україна на 8 позицій піднялась за показником незалежності судової системи. Позиції все ж не високі (132-е місце), але саме вирішення цієї проблеми – забезпечення рівного доступу громадян до незалежного правосуддя – є одним із завдань Судової реформи.

6. За складовою ефективності ринку товарів Україна значно відстає за показником ефективності антимонопольної політики (136 місце з 140) та впливом оподаткування на бажання інвестувати (129 місце). Також низькі оцінки за показниками, що стосуються прямих іноземних інвестицій: частка іноземної власності (126 місце) та вплив регулювання на ПІІ (122 місце).

7. Україна покращила свої позиції за складовими ефективності ринку праці (плюс 14 позицій, 56-е місце серед 140 країн у рейтингу) та вищої освіти та професійної підготовки (плюс 7 позицій, 34 місце в світі).

8. Україна на 47 місці в світі за практикою наймання та звільнення (піднялась на 17 позицій у 2015 році) та на 14 за залежністю оплати праці від продуктивності (плюс 14 позицій). Ці фактори є конкурентною перевагою України в світі. У 2015 році Україна піднялась у рейтингу на 32 сходинки за показником співпраці у відносинах працівник–працедавець (опинилась на 87-му).

9. За вищою освітою та професійною підготовкою Україна піднялась на 7 позицій і зайняла 34 місце з 140 країн світу. Таким чином, вища освіта залишається конкурентною перевагою України. Україна зайняла 14-е місце в світі за рівнем охоплення вищою освітою та 38 місце за якістю викладання математики та природничих наук. 44 місце – за доступом до Інтернету в школах (плюс 23 позиції). Освітня реформа передбачає подальші структурні зміни в усіх галузях освіти і науки, що в першу чергу, призведуть до підвищення якості освіти. Зокрема, активно рухається процес надання ВИШам автономії, закриття неякісних установ (сьогодні припинено діяльність 76 ВНЗ та філій). У подальшому передбачено кардинальну реформу професійної підготовки. Зокрема, зросте вплив роботодавців на формування змісту програм.

10. Україна також має конкурентну перевагу у якості (45-е місце серед 140 країн) та охопленні початковою освітою (33-е).

11. За результатами 2015 року Україна має декілька конкурентних переваг за інноваціями. Україна посіла 29 місце у рейтингу за наявністю наукових та інженерних кадрів, 43 – за якістю науково-дослідних закладів та 50 – за кількістю патентів на винаходи. Очевидно, що інновації є потенціалом для зростання економіки. Задля цього необхідні зусилля держави і бізнесу: збільшити державні закупівлі високотехнологічної продукції (наразі Україна знаходиться на 98 місці) та вдосконалити співпрацю університетів і бізнесу у науці та інноваціях (74-е місце).

Висновки. Найпроблемнішими факторами для ведення бізнесу у нашій країні в порядку зменшення є:

- 1) корупція та ускладнений доступ до фінансів;
- 2) інфляція та політична нестабільність;
- 3) високі податкові ставки;
- 4) складність податкового законодавства;
- 5) регулювання валютного ринку;
- 6) обмежувальне регулювання ринку праці;
- 7) недостатня здатність до інновацій;
- 8) невідповідна якість інфраструктури;
- 9) злочинність та крадіжки;
- 10) низька якість охорони здоров'я;
- 11) недостатня освіченість і погана етика робочої сили.

Список літератури:

1. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-0>

2. Портер М. Конкурентное преимущество [Текст]: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Е. Портер ; пер. с англ. Е. Калинина. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005 (ОАО Можайский полигр. комб.). – 715 с.

References

1. The Global Competitiveness Index (2015), "Ukraine's position in the ranking of countries in the Global Competitiveness Index 2015-2016", available at: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-0> (Accessed 20 Nov 2015).

2. Porter M. (2005), *Konkurentnoe preymushstvo: kak dostich vysokogo rezultata i obespechit ego ustoychivost*, [Competitive advantage: how to achieve a good result and to ensure its sustainability], Alpina Biznes Buks, Moscow, Russia.